

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота магістра

з теми **«ШЛЯХИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ»**

Виконала: здобувачка 2 курсу,
групи DO1-M23
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Угринчук Анастасія Василівна

Керівник: **Каньоса Н. Г.**,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент: **Пантюк Т.І.**,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	7
1.1 Психолого-педагогічні особливості соціалізації дітей дошкільного віку	7
1.2 Особливості процесу соціалізації в дошкільному віці	13
1.3 Засоби масової інформації як фактор соціалізації дітей дошкільного віку	20
1.4 Вплив засобів масової інформації на становлення особистості дитини дошкільного віку.....	30
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЗМІ	35
2.1 Методика організації дослідження та аналіз рівнів сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ.....	35
2.2 Педагогічні умови та методика організації формувального експерименту з формування соціальної компетентності дошкільників засобами масової інформації.....	47
2.3 З'ясування ефективності педагогічних умов спрямованих на формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку засобами ЗМІ	55
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють важливу роль у формуванні особистості дитини, починаючи з наймолодшого віку. Дошкільники активно взаємодіють з медіапростором через телебачення, інтернет, мультфільми, соціальні мережі та інші джерела інформації. Ця взаємодія має значний вплив на процес соціалізації, оскільки медіаконтент стає для дітей не лише джерелом знань, а й зразком соціальної поведінки.

Соціалізація дошкільників є одним із ключових завдань дошкільної освіти, оскільки саме в цьому віці закладаються основи соціальних навичок, моральних норм, комунікативної компетентності та ціннісних орієнтирів. У сучасних умовах значна частина цього процесу відбувається під впливом ЗМІ, що вимагає від педагогів і батьків усвідомленого підходу до формування медіакультури у дітей.

У вітчизняній та зарубіжній науці розроблено концепції соціалізації особистості, які представлені у працях таких дослідників, як А. Капська, І. Рогальська. Соціально-педагогічні аспекти цієї проблематики розкрито у дослідженнях А. Богуш, О. Бодальова, І. Кона, Ю. Косенка. Важливість соціальної компетентності на початкових етапах соціалізації особистості підкреслюють роботи Ю. Богинської, О. Кононко, С. Курінної.

Дослідження науковців також висвітлюють особливості соціально-психологічного середовища, а також психологічні процеси та явища, характерні для початкового етапу соціалізації й особистісного розвитку дітей. Ці питання розглядали І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Кононко, Т. Піроженко.

Науковці наголошують, що нині вплив засобів масової інформації у системі виховних інститутів постійно зростає, оскільки вони розширюють світогляд дітей і стають важливим джерелом знань для молодого покоління. Питання ролі ЗМІ у

процесі формування особистості досліджували Н. Горячев, С. Дем'янчук, В. Єгоров, Н. Іванова, А. Мудрик та інші.

Вчені, такі як В. Абраменкова та Л. Масол, довели, що сучасна дитина-дошкільник перебуває під значним впливом медіа, що суттєво впливає на її індивідуальний розвиток та соціальне становлення. Це підтверджує, що ЗМІ є потужним чинником соціалізації дошкільників. Однак на практиці зміст виховної роботи в закладах дошкільної освіти не завжди враховує цей вплив.

Спостерігаються певні суперечності між сучасною системою цінностей дошкільників, яка формується під впливом медіапростору, та недостатньою підготовленістю педагогів до ефективної роботи у цих умовах. Крім того, існує розрив між необхідністю формування соціальної компетентності дітей в контексті впливу ЗМІ та відсутністю відповідних методик для організації виховного процесу в закладах дошкільної освіти.

Таким чином, актуальність теми визначається потребою: у створенні педагогічних умов для ефективного використання ЗМІ в соціалізації дошкільників; у підготовці вихователів і батьків до правильного керування медіавпливом на дітей; у формуванні навичок медіаграмотності та критичного мислення у дошкільників. Це й зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи «Шляхи соціалізації дошкільників засобами масової інформації».

Об'єкт дослідження – процес соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дошкільників через вплив засобів масової інформації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови та методи соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами масової інформації.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати сучасний стан соціалізації дітей старшого дошкільного віку у сучасному інформаційному середовищі та розкрити базові поняття досліджуваної проблеми.

2. Проаналізувати фактори та особливості впливу ЗМІ на соціалізацію дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити педагогічні умови ефективної соціалізації дошкільників засобами масової інформації.

4. Розробити та експериментально перевірити ефективність програми з впровадження педагогічних заходів із використання ЗМІ у процесі соціалізації дошкільників.

У відповідності з визначеними завданнями і поставленою метою для якісного виконання завдань магістерського дослідження, було застосовано загальнонаукові теоретичні та емпіричні методи (аналіз документів, спостереження, опитування, інтерв'ювання, експертне оцінювання, метод незалежних характеристик), за допомогою яких було зібрано дані для аналізу результатів дослідження і зроблено відповідні наукові висновки.

Базою для експериментального дослідження виступили групи старшого віку Фитьківського закладу дошкільної освіти (дитячий садок) «Сонечко» Переріслянської сільської ради Надвірнянського району Івано-Франківської області.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні у освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти методичних рекомендацій з формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами масової інформації. Матеріали дослідження можуть бути використані у практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані в умовах практичної педагогічної роботи. Крім того, апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалося шляхом публікацій та доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях і семінарах.

Результати дослідження впроваджені у освітній процес Фитьківського закладу дошкільної освіти (дитячий садок) «Сонечко» Переріслянської сільської ради Надвірнянського району Івано-Франківської області.

Публікації:

–Особливості впливу ЗМІ на соціалізацію дошкільників // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції // Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. Н.Г. Каньоса]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2024. С. 241-245.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У сучасному суспільстві, яке характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, масові медіа стали невід'ємною частиною життя кожної людини, включаючи дітей дошкільного віку. ЗМІ активно впливають на формування світогляду, соціальних навичок і ціннісних орієнтацій дітей, що робить їх важливим інструментом у процесі соціалізації.

Дошкільний вік є ключовим періодом у формуванні основ соціальної компетентності, морально-етичних норм і моделей поведінки. Саме в цей період діти найбільш вразливі до інформаційного впливу, тому особливої актуальності набуває питання щодо того, як засоби масової інформації можуть стати ефективним інструментом соціалізації, а не джерелом негативних впливів.

У нашому магістерському дослідженні «Шляхи соціалізації дошкільників засобами масової інформації» проведено комплексне теоретичне й практичне дослідження, яке дозволило розкрити сутність, методи, умови та ефективність використання засобів масової інформації для соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Результати дослідження підтвердили досягнення поставлених завдань і мети, що дозволило зробити такі висновки:

1. Проаналізувавши сучасний стан соціалізації дітей старшого дошкільного віку у сучасному інформаційному середовищі було визначено, що медіа-середовище є невід'ємною частиною соціального життя сучасних дошкільників. Соціалізація дитини у цьому контексті відбувається під впливом різноманітних інформаційних джерел, що формують її ціннісні орієнтири, поведінкові моделі та соціальні навички. У результаті було уточнено основні поняття дослідження, такі як «соціальна компетентність», «соціалізація», «інформаційне середовище» та «вплив ЗМІ».

2. Виявлено як позитивні, так і негативні аспекти впливу медіа на соціальне

становлення дітей. Серед позитивних факторів визначено можливість розширення соціального досвіду, отримання знань про навколишній світ, формування моральних і етичних уявлень. Водночас, неконтрольований доступ до медіа може спричиняти розвиток асоціальних установок, агресивної поведінки та викривленого сприйняття реальності.

3. Визначено педагогічні умови ефективної соціалізації дошкільників засобами масової інформації. Було обґрунтовано три ключові педагогічні умови: збагачення уявлень дітей про соціальне середовище через якісні медіа-продукти; використання ЗМІ для накопичення та практичного застосування соціального досвіду в ігрових і навчальних ситуаціях; створення медіа-розвивального середовища, що сприяє соціальній взаємодії між дітьми та дорослими.

Педагогічні умови відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного процесу соціалізації дітей дошкільного віку в умовах впливу засобів масової інформації. Правильно організоване медіа-середовище та цілеспрямована робота педагога дозволяють перетворити ЗМІ на потужний ресурс для формування соціальної компетентності та моральних цінностей.

Педагогічні умови дозволяють спрямувати медіа-вплив на формування позитивних соціальних навичок, таких як емпатія, відповідальність, комунікативна компетентність. Завдяки інтеграції якісного медіа-контенту та педагогічного супроводу діти отримують практичний досвід вирішення соціальних завдань, що допомагає їм краще адаптуватися до умов сучасного світу.

Таким чином, правильно організовані педагогічні умови роблять процес соціалізації дошкільників за допомогою ЗМІ ефективним, забезпечуючи формування всебічно розвиненої особистості, здатної до успішної соціальної інтеграції.

4. У процесі дослідження було розроблено програму, що передбачає поетапну реалізацію педагогічних умов формування соціальної компетентності. Експериментальні дані підтвердили ефективність програми: у дітей експериментальної групи було зафіксовано підвищення рівня соціальної компетентності за всіма критеріями (пізнавально-когнітивним, соціально-

емоційним і діяльнісно-поведінковим).

Розробка та впровадження програми з поетапною реалізацією педагогічних умов формування соціальної компетентності є системним підходом, який забезпечує послідовний і цілеспрямований процес соціалізації дітей, адаптований до їх вікових особливостей і соціальних потреб.

Програма забезпечує поступове формування соціальної компетентності, починаючи від базових знань і закінчуючи складними соціальними навичками; дозволяє враховувати індивідуальні особливості та темпи розвитку кожної дитини; соціальні навички не лише засвоюються, але й закріплюються через різноманітні види діяльності (ігри, медіа-аналіз, групові завдання); сприяє перетворенню зовнішніх знань у внутрішні переконання та поведінкові установки; інтегрує медіа-контент у освітній процес, що дозволяє дітям навчитися критично сприймати інформацію, аналізувати ситуації та моделі поведінки, які вони бачать на екрані; сприяє формуванню ключових соціальних компетентностей (комунікативна, емоційна, когнітивна); дозволяє оцінити рівень соціальної компетентності дітей та коригувати педагогічні впливи.

Реалізація програми дозволяє вихователям систематично впливати на соціалізацію дітей, використовуючи ЗМІ як освітній інструмент. Діти не лише отримують знання про соціальні норми, а й набувають практичного досвіду взаємодії в різних ситуаціях, що підвищує їх готовність до подальшої соціальної адаптації.

Отже, результати дослідження засвідчили, що цілеспрямована педагогічна робота з використанням ЗМІ значно підвищує рівень соціальної компетентності дошкільників. Застосування комплексного підходу до медіа-освіти створює сприятливі умови для соціального розвитку дитини, формування моральних цінностей і вміння взаємодіяти з навколишнім середовищем.

Таким чином, дослідження шляхів соціалізації дошкільників засобами масової інформації відповідає потребам сучасної освіти і суспільства, сприяючи формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної до соціальної взаємодії в інформаційно насиченому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєва В.Г. Ціннісні орієнтації як фактор життєдіяльності і розвитку людини. Психологический журнал 2004. № 5. С. 63-70.
2. Алексєєнко Т. «Я – соціальне» та «Я – індивідуальне» в соціалізації особистості. Шлях освіти. 2009. №4. С. 7-9.
3. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини // Практична психологія та соціальна робота. 2003. № 9–10. С. 1–3.
4. Артемова Л.В. Формування суспільного спрямування дитини-дошкільника у грі Київ : Вища школа, 2008. 160
5. Архипова С. Розвиток соціального досвіду особистості в умовах школи. Соціальна педагогіка : Теорія і практика. 2007. № 1. С. 4–8.
6. Базовий компонент дошкільної освіти України : Наук. кер. : А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В. та ін. Київ : Видавництво, 2021. 26 с.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 10.09.2024).
7. Белінська О. Дитина і комп'ютер // Психолог. 2006. № 46 (238). С. 27–29.
8. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 2008. 204 с.
9. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1. 280 с.
10. Беленька Г. Сучасна дитина і соціум. Дошкільне виховання. 2005. № 10. С. 3 -6.
11. Богуш А, Монке О. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку. Одеса : ПНЦ АПНУ, 2002. 239 с.
12. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. Київ : Вид. дім «Слово», 2008. 408 с.
13. Бондаровська В.М., Пов'якель Н.І. Людина у світі інформаційно-комунікаційних технологій // Психолог. № 25 (169). 2005. С. 5–9.

- 14.Бондаровська В. М. Ставлення дітей до реклами // Психолог. № 30 (270). 2007. С. 12–14.
- 15.Бондаровська В.М., Пов'якель Н.І. У мережі інтернет: психологічні, етичні, культурологічні проблеми // Психолог. № 25 (169). 2005. С. 10–15
- 16.Варяниця Л. О. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: дис... канд. пед. наук: 13. 00. 05. Луганськ, 2006. 236 с.
- 17.Власова О.І. Провідні чинники розвитку соціального потенціалу особистості. Соціальна психологія. Київ, 2005. № 2. С. 55-63.
- 18.Виготський Л. С. Питання дитячої психології. 220 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1607988/> (дата звернення: 16.05.2024).
- 19.Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Рідна школа. 2004. № 7-8. С.12-14.
- 20.Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. Київ : «Освіта України». 2006. 390 с.
- 21.Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за ред. А. М. Богуш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
- 22.Дитина у сучасному соціопросторі: навчальний посібник / за ред. Т.О. Піроженко. Київ.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
- 23.Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя : «ЛППС» ЛТД, 2010. 324 с.
- 24.Дуткевич Т.В. Психологія дитяча : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнко, 2016. 347 с.
- 25.Єрмаков І. Г. Життєтворчі компетенції особистості : практ.-зорієнт. посіб. Донецьк : Каштан, 2007. 242 с.
- 26.Життєва компетентність особистості : наук.-метод посібник / За заг. ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова, Г.М.Несен. К.: Богдана, 2003. 453 с.

- 27.Ігрова діяльність старших дошкільників / упоряд. Н.Ф. Юрченко. Харків: Основа, 2012. 302 с.
- 28.Індивідуалізація виховання дошкільника: Навч. посіб. / С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко, О. О. Вовчик-Блакитна, и др. Київ : Наукова думка. 2007. 200 с.
- 29.Капська А. Й. Формування життєвої компетентності у дітей 6–7-річного віку : метод. реком. до провед. тренінгу для вихователів дошк. навч. закл. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 76 с.
- 30.Каньоса Н.Г. Роль гри в соціалізації дитини дошкільного віку // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 22. С. 460-462.
- 31.Каньоса Н.Г., Бабюк Т.Й. Організація психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку на основі партнерської взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу закладу дошкільної освіти // Вісник науки та освіти. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи». Вип. No 8(26) 2024. С. 982-995.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/14577/14647>
- 32.Каньоса Н.Г., Комарніцька Л.М. Психологічні аспекти організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку // Габітус. 2023. Вип. 48. С. 71–75.
<http://habitus.od.ua/journals/2023/48-2023/12.pdf>
- 33.Канеса Н.Г., Гордійчук М.С. Актуальність розвитку soft skills у реалізації індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх фахівців дошкільної освіти // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» [гол. ред. С.А. Саяпіна] Вип.1 (101) 2022. Краматорськ : ЦТРІ «Друкарський дім», 2022. С. 56–67.
- 34.Каньоса Н.Г., Пукас І.Л. Вплив ігрової діяльності на формування міжособистісного спілкування дітей старшого дошкільного віку // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський

- національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. Н.Г. Каньоса]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 111-116.
35. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посіб. Київ : Світич, 2009. 208 с.
36. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві) : навч. посіб. [для вищ. навч. закладів]. Київ : Освіта, 1998. 255 с..
37. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : 19.00.07. Київ, 2001. 37 с.
38. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с. URL: https://pidru4niki.com/18991009/psihologiya/kostyuk_zdibnosti_rozvitok_ditey_navchannya_pratsya_shlyah_rozvitku_zdibnostey (дата звернення: 16.03.2024).
39. Косенко Ю. М. Трансформація наукових досліджень українських учених з проблеми соціалізації дітей дошкільного віку // Гуманізація навчально-виховного процесу: збір. наук. праць. Спецвипуск; [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. Слав'янск: СДПУ, 2010. Ч. 2. С. 99–110.
40. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2009. 320 с.
41. Кузь В.Г., Печенко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад». Київ : Міленіум, 2004. 212 с.
42. Кузьменко В.І. Соціальна компетентність дошкільнят : особливості, показники та шляхи розвитку. Дошкільне виховання. 2001. №9. С.15-19.
43. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності : дис...канд. пед. наук: 13.00.05. Львів, 2004. 234 с.
44. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : Європейські абрисы. Київ : Віра Інсайт, 2000. 444 с.

- 45.Ладивір С.О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник. Житомир, 2013. 175 с.
- 46.Лещенко Л. Комп'ютерна залежність у дітей : виникнення і запобігання // Психолог. № 18–19 (258–259). 2007. С. 45–52.
- 47.Масол Л. Формування естетичного смаку засобами телебачення, радіо // Шкільний світ. 2003. № 38–39. С. 34–41.
- 48.Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти 2021р.)
<https://osvita.ua/doc/files/news/815/81519/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення: 27.05.2024).
- 49.Методичний супровід освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта / автори-упорядники: Т.Й. Бабюк, Н.Г. Каньоса, Н.Б. Лазарович. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2024. 152 с.
- 50.Моляко В.О. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта: монографія / В.О. Моляко, Ю.А. Гулько, Н.А. Ваганова [та ін.]; за ред. В.О. Моляко. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.
URL: <http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Moljako.pdf> (дата звернення: 25.04.2024).
- 51.Мудрик А. В. Соціальна педагогіка. Київ : Академія, 2004. 176 с.
- 52.Новікова А. А. Медіаосвіта в США: проблеми і тенденції // Педагогіка. 2000. № 3. С. 68–75.
- 53.Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посібник / За аг. Ред. Г.С.Тарасенко. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
- 54.Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку : Науково-методичний посібник. Житомир, 2003. 175 с.
- 55.Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія : Підручник. 2-ге вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.

56. Педагогічна соціологія / [В. Болгаріна та ін.]. Тернопіль : Підручники & посібники, 1998. 142 с.
57. Петрунько О. Сучасна дитина в медіапросторі // Педагогічна газета. 2009. Липень. № 7. С. 6.
58. Печенко І. Деякі концептуальні засади соціалізації дітей дошкільного віку в сучасній виховній системі. Соціальна педагогіка: теорія і практика. 2006. № 4. С. 27 - 33.
59. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
60. Потапчук Т.В, Пукас І.Л., Каньоса Н.Г. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу // Вісник науки та освіти. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи». Вип. № 7(25) 2024. С. 983-992.
61. Програми розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 18.06.2024).
62. Психологічний словник. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/slov.htm (дата звернення: 18.06.2024).
63. Психолого-педагогічні основи керівництва особистісним розвитком дітей: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / Укладачі: Н.Г.Каньоса, Т.Й.Бабюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 198 с.
64. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві : сутність, специфіка, супровід : моногр. Київ : Міленіум, 2008. 400 с.
65. Ростоцький М. Гіпнотичний вплив реклами // Психолог. 2007. № 40 (280). С. 10–12.
66. Семчук С. І. Вплив комп'ютерних технологій на духовне становлення дітей дошкільного віку // Проблеми дошкільної та початкової освіти у контексті сучасного виміру: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Умань : П. П. Жовтий, 2008. С. 94–96.

- 67.Семчук С. І. Вплив образів гендерної реклами на соціалізацію дітей дошкільного віку // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. 2008. № 14. С. 224–226.
- 68.Семчук С. І. Вплив телебачення та комп'ютерних технологій на формування свідомості дітей дошкільного віку // Педагогічні науки: зб. наук. праць. Черкаси. 2008. Вип. 119. С. 103–108.
- 69.Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. Київ: Радянська школа, 1978. 263 с.
- 70.Сучасний дошкільний заклад: середовище для розвитку: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Сисин О.В., 2012. 351 с.
- 71.Угринчук А., Каньоса Н. Особливості впливу ЗМІ на соціалізацію дошкільників // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : зб. матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції // К-ПНУ імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. Н.Г. Каньоса]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2024. С. 241-245.
- 72.Формування базових якостей особистості дитини дошкільного віку : навч.-метод. посібник / авт.-упор. І.Л.Пукс, Н.Г.Каньоса, Т.Й.Бабюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. 131 с.
- 73.Черниш Н. Й. Соціологія. Львів: Кальварія, 2003. 540 с.